

Հ. Ս. ԱՆԱՍՅԱՆ

Ե Ղ Ի Շ Ե

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ՄԱՏՆԵԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

(Հիշվում է եղիշե Պատմագիր, եղիշե Վարդապետ, եղիշե Քահանա, Սուրբ եղիշե առումներով)

ԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆԵՐ

1. Մերոյ հօրն մերոյ եղիշէի վարդապետի Մատենագրութիւնք: Ի Վենետիկ, ի տպարանի Սրբոյն Ղազարու, յամի 1838—ՌՄՁ է:

2+307 էջ (22, 5×14 սմ.): Վերջում՝ «Յանկ անուանց»:

2. Մերոյ հօրն մերոյ եղիշէի վարդապետի Մատենագրութիւնք, ըստ ընտրելագոյն ընթերցուածոց գրչագրաց: Ի Վենետիկ, ի տպարանի Սրբոյն Ղազարու, յամի 1859—ՌՄՅԸ:

382 էջ (22×14 սմ.): Վերջում՝ «Յանկ անուանց»:

3. Մեկնութիւն տէրունական Հայր մեր աղօթից և հառիժ խաչելութեան, Թաղման և Յարութեան. և խառ միանձանց Երանելայն Մերոյ եղիշէի վարդապետի: Հանեալ ի հնարոյն ճարտարաց մերոց: Տպեալ յամի Տեառն 1836 և Հայոց ՌՄՁԵ: Ի տպարանի Քրիստոսական Աթոռոյն Սրբոյն Յակոբայ Տեառն Երբօր, ի Սուրբ Երոտաղէմ:

82 էջ (18,5×12,5 սմ.):

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

Ա. տպ.— Կ. Պոլիս, 1764 թ.:

(Առաջին ճակատ) Գիրք պատմութեան սրբոց Վարդանանց զօրավարացն Հայոց: Աւառեալ սրբոյ եղիշէի վարդապետին:

(Երկրորդ ճակատ) Գիրք որ կոչի եղիշէ Պատմագիրք: Շարադրեալ գիտնական. և խստակրօն սուրբ վարդապետին եղիշէի, աշակերտի սրբոց Թարգմանչացն մերոց Իսահակայ և Մեսրոպայ: Յորում լիակատար պատմին նահատակութիւնք սրբոց Վարդանանց զօրավարացն հայոց և Ղևոնդեանց սրբոց քահանայից: Տպագրեցեալ ի հայրապետութեան քրիստոսակերտ սրբոյ Աթոռոյն էջմիածնի՝ Տեառն Սիմէօնի սրբազան կաթողիկոսի ամենայն Հայոց: Եւ ի պատրիար-

դութեան սրբոյ Երուսաղէմի՝ Տեառն Կարապետի՝ երջանկազարդ վարդապետի: Եւ Կոստանդնուպօլսոյ՝ Տեառն Գրիգորի հեղահոգի վարդապետի: Ի Կոստանդնուպօլսոյ քաղաքի: Արդեամբք և ծախիւք՝ սուրբ էջմիածնի միաբան Աբրահամ վարդապետին: Ի Թուականիս Հայոց ՌՄԺԳ: Յապրիլի Ժ: Ի տպարանի հանդուցեալ Աստուածատուրի:

8+220 էջ (20,5×16 սմ.):

Ակիզբը կա սրբագրիչ Ակնեցի Ստեփանոս Պետրոսյանի ճախերգանքը, էջ 4—8: Պատմութեան ընագիրը գրավում է 3—207 էջերը: Վերջում՝ նյութերի ցանկը, էջ 208—212, և «Վերջաբանութիւն»ը, էջ 212—214, որտեղ սրբագրիչը տեղեկութիւններ է տալիս տպագրութեան համար օգտագործված ձեռագրի հանգամանքների մասին: Ունի տպագրութեան «Յիշատակարան», էջ 217—220:

Այլ տպ.— Պետերբուրգ, 1787 թ.:

Գիրք որ կոչի եղիշէ պատմագիրք: Շարադրեալ գիտնական և խստակրօն սուրբ վարդապետին եղիշէի, աշակերտի սրբոց Թարգմանչացն մերոց Իսահակայ և Մեսրոպայ: Յորում լիակատար պատմին նահատակութիւնք սրբոց Վարդանանց զօրավարացն հայոց և Ղևոնդեանց սրբոց քահանայից: Վերջութիւն տպագրեցեալ ի յօթներորդում ամի հայրապետութեան լուսանկար մօրն մերոյ սրբոյ Աթոռոյն էջմիածնի՝ Տեառն Ղովաստ սրբազնասուրբ կաթողիկոսի ամենայն Հայոց: Հրամանաւ իշխանազնեայ տեառն Յովսէփայ սրբազան ալրեկալիկոսի և առաջնորդի ազգին Հայոց որք են ընդ Տէրութեամբ Ռուստայ: Արդեամբք և ծախիւք բարեպաշտօն և ազնուատոհմ Մանիշարեանց Աստուածատրեան ազնիւ պարոն Մարգարին: Յամի Տեառն 1787: Իսկ ի Թուին Հայոց ՌՄԼԶ: Ի Սանկտպետր-

բույժ: Ի տպարանի հաշվարեանց պարոն Գրիգորի: Կրկին հրամանաւ կառավարչացն բարեկարգութեանց:

413 էջ (15,5X9,5 սմ.): Նույնությամբ արտատպութիւն է նախորդ հրատարակութիւնից: Տարբեր է միայն տպագրման «Յիշատակարան»ը, որ նոր է, էջ 410—413:

Այլ տպ.— Կ. Պոլիս, 1823 թ.:

Պատմութիւն ճանապարհային սրբոց վարդապետաց, և Ղազարեանց քանակից: Արարեալ սրբոյն Նիկիայի գերահռչակ վարդապետի և արք եպիսկոպոսի Ամատունեաց, և աշակերտի երանելի թարգմանչացն մերոց Սահակայ և Մեսրոպայ: Ի հայրապետութեան սրբոյ աթոռոյն էջմիածնի Տեառն եփրեմի աստուածընտիր կաթողիկոսի ամենայն հայոց: Եւ ի պատրիարքութեան սրբոյ աթոռոյն Երուսաղէմի Տեառն Գաբրիէլի շնորհափայլ արք եպիսկոպոսի: Հրամանաւ և արդեամբ Կոստանդնուպոլսոյ պատրիարք Տեառն Պօղոսի արքեպիսկոպոսի Անդրիանուպօլսեցւոյ: Տպեալ ի Կոստանդնուպօլիս: Ի տպարանի մայր եկեղեցւոյս սուրբ Աստուածածնի: Աշխատատիրութեամբ Տ. Անդրէաս վարդապետի Նարինեան ակոնեցոյ. 1823—ՌՄՀԲ:

239 էջ (21,5X13,5 սմ.): Ունի «Յառաջաբան» Պողոս Անդրիանուպօլսեցու կողմից, էջ 2—6: Պատմության բնագիրը գրավում է 7—214 էջերը: Վերջում՝ «Յանելուած» հոսք լաղազս պատմական գրոցն Նիկիայի, հանեալ ի պատմութենէ թովմայի վարդապետի և պատմելի տանն Արծրունեաց», էջ 215—218, «Յանկ գրքոյս» ապրենական), էջ 219—227, «Բացատրութիւն անծանօթ և սոժուարիմաց բառից այսր մատենի», էջ 228—239:

Այլ տպ.— Վենետիկ, 1828 թ.:

(Առաջին ճակատ) Նիկիայի սրբոյ վասն պատերազմին Վարդանանց: Ի Վենետիկ, 1828:

(Երկրորդ ճակատ) Նիկիայի վարդապետի վասն Վարդանայ և Հայոց պատերազմին: Ի Վենետիկ, ի Սուրբ Դաղար, ՌՄՀԷ:

408 էջ (12X7 սմ.): Սկիզբը կա հրատարակիչ Հ. Ա. Կ. Բագրատունու ուղերձը՝ «Առ Նիկիայ», էջ 5—6: Պատմության բնագիրը գրավում է 7—362 էջերը: Վերջում՝ Միանձանց ճառը, էջ 363—378, հրատարակչի ազդը «Առ բանասէրս», որ տեղեկութիւն է տալիս օգտագործված ձեռագիր օրինակների լատին և նշում է նրանց բնագրի տարբերութիւնները՝ «Այլ ընթերցուածք» վերնագրի տակ, էջ 382—392: Ունի «Յանկը անուանց», էջ 393—408:

Այլ տպ.— Վենետիկ, 1838 թ.:

Նիկիայի վարդապետի վասն Վարդանայ և Հայոց պատերազմին: (Վենետիկ, 1838):

Տե՛ս՝ Նիկիայի «Մատենագրութիւն», Ա տպ. (Վենետիկ, 1838), էջ 1—176:

Այլ տպ.— Վենետիկ, 1842 թ.:

Նիկիայի վարդապետի վասն Վարդանայ և Հայոց պատերազմին: Ի Վենետիկ, ի Սուրբ Դաղար, ՌՄՀԱ:

394 էջ (12X7 սմ.): Նույնությամբ արտատպութիւն վենետիկյան 1828 թիւի հրատարակութիւնից: Բովանդակում է միայն Պատմության բնագիրը, Միանձանց ճառը և անունների ցանկը:

Նիկիայի վարդապետի վասն Վարդանայ և Հայոց պատերազմին: Ի Վենետիկ, ի Սուրբ Դաղար, ՌՅԱ—1852:

394 էջ (12X7 սմ.): Սկիզբը՝ «Ազգ», էջ 3: Պատմության բնագիրը՝ էջ 5—362: Վերջում՝ Միանձանց ճառը, էջ 363—378: Ունի «Յանկ անուանց», էջ 379—394:

Այլ տպ.— Վենետիկ, 1859 թ.:

Նիկիայի վարդապետի վասն Վարդանայ և Հայոց պատերազմին: (Վենետիկ, 1859 թ.):

Տե՛ս՝ Նիկիայի «Մատենագրութիւն», Բ տպ. (Վենետիկ, 1859), էջ 5—158:

Այլ տպ.— Մոսկվա, 1861 թ.:

(Առաջին ճակատ) Նիկիայի սրբոյ վասն պատերազմին Վարդանանց: Ի Մոսկվա, 1861:

(Երկրորդ ճակատ) Նիկիայի վարդապետի վասն Վարդանայ և Հայոց պատերազմին: Մախիւք շքեղարուեստ Հովհաննիսի Բ. Քաթանեանց: Ի Մոսկվայ, ի թուրքարանի Լազարեանց ճեմարանի, 1861:

430 էջ (12,5X7,5 սմ.): Պատկերազարդ: Պատմության բնագիրը՝ էջ 5—411: Վերջում՝ Միանձանց ճառը, էջ 413—430:

Այլ տպ.— Թեոդոսիա, 1861 թ.:

Նիկիայի Պատմութիւն Վարդանանց: Հստ Անձեակեաց օրինակի: Թէոդոսիա, ի հայկական տպարանի, 1861:

է+341 էջ (15,5X10,5 սմ.): Սկիզբը՝ Խորեն վ. Գալֆայանի «Ներածութիւն»ը, էջ Գ—Է, որ տեղեկութիւն է տալիս Պատմության «Անձեակեաց» ձեռագիր օրինակի վրա: Պատմության բնագիրը՝ էջ 1—328: Ունի «Յանկ անուանց», էջ 329—341:

Այլ տպ.— Վենետիկ, 1864 թ.:

(Առաջին ճակատ) Նիկիայի սրբոյ վասն պատերազմին Վարդանանց: Ի Վենետիկ, 1852 (sic):

(Երկրորդ ճակատ) Նիկիայի վարդապետի վասն Վարդանայ և Հայոց պատերազմին: Ի Վենետիկ, ի Սուրբ Դաղար, 1864, ՌՅԺԳ:

394 էջ (12X7 սմ.): Պատկերազարդ: Արտատպված է վենետիկյան 1852 թիւի հրատարակութիւնից, բայց առանց «Ազգ»ի: Պատմության բնագիրը՝ էջ 5—361: Վերջում՝

Միանձանց ճառը, էջ 363—378: Ունի, «Ցանկ անուանց», էջ 379—394:

Այլ տպ. — Երուսաղեմ, 1865 թ.:

Եղիշէի վարդապետի վասն վարդանայ և Հայոց պատերազմին: Ի պատրիարքութեան Ս. Աթոռոյն Երուսաղեմի Ս. Տ. Եսայիայ Արքազան Արքեպիսկոպոսի և ի պատրիարքութեան Կոստանդնուպոլսոյ Ս. Տ. Պօղոսի Արքազան Արքեպիսկոպոսի: Յնրուաղէմ, ի տպարանի Արքոյ Յակովբեանց, 1865:

431 էջ (13,5×8,5 սմ.): Պատմութեան բնագիրը՝ էջ 1—399: Վերջում՝ Միանձանց ճառը, էջ 401—418: Ունի «Ցանկ անուանց»:

Այլ տպ. — Կ. Պոլիս, 1866 թ.:

Եղիշէի Պատմութիւն վարդանայ, ըստ Անձեալեանց օրինակի: Կ. Պոլիս, տպագր. Արամեան, 1866:

431 էջ (13,5×8,5 սմ.): Պատմութեան բնագիրը՝ էջ 1—437: Վերջում՝ Միանձանց ճառը, էջ 438—451:

Սույն հրատարակութիւնից մենք տեսել ենք միայն մի օրինակ (Հայկ. ՍՍԻՒ Պետական մատենադարան, տպագիր գրքերի բաժին, № 1658), որի, սակայն, անվանաթերթը չկա: Անվանաթերթի նկարագրութիւնը առել ենք Հ. Ա. Ղազիկյանից, «Հայկական նոր մատենագիտութիւն», հտ. Ա (Վենետիկ, 1909), էջ 574:

Այլ տպ. — Զմյուռնիա, 1867 թ.:

Եղիշէի Պատմութիւն վարդանայ: Զմյուռնիա, Տպագրութիւն Տէպեան, 1867:

222 էջ (14×10 սմ.): Տեքստը գրավում է 1—209 էջերը: Վերջում՝ «Ցանկ երեւելի անձանց և անցից մատենիս», էջ 211—219, «Բացատրութիւն պարսկերէն և խրթին բառից ինչ մատենիս», էջ 220—222: Ունի «Ցանկ գիրոց», էջ 223—224:

Այլ տպ. — Կ. Պոլիս, 1871 թ.:

Եղիշէի Պատմութիւն վարդանայ: Ըստ Անձեալեանց օրինակի: Ի հայրապետութեան Տեառն Տեառն Գէորգայ սրբազնակատար կաթողիկոսի ամենայն Հայոց և ի պատրիարքութեան Կ. Պօլսոյ Ս. Տ. Մկրտչի երիմյան սրբազան ազգախնամ Հայրիկի: Կ. Պօլիս, Տպագրութիւն Յ. Գաֆաֆեան, 1871:

129 էջ (21×14,5 սմ.): Պատկերազարդ: Պատմութեան բնագիրը՝ էջ 1—125: Վերջում՝ Միանձանց ճառը, էջ 126—129:

Այլ տպ. — Կ. Պոլիս, 1871 թ.:

Եղիշէի Պատմութիւն վարդանայ: Ըստ Անձեալեանց օրինակի: Բ. Տպագրութիւն, Կ. Պօլիս, Տպագրութիւն Արամեան, 1871:

472 էջ (11,5×8 սմ.): Պատկերազարդ: Պատմութեան բնագիրը՝ էջ 9—450: Վերջում՝ Միանձանց ճառը, էջ 453—472:

Այլ տպ. — Թիֆլիս, 1879 թ.:

Եղիշէի Պատմութիւն վարդանայ: Ըստ Անձեալեանց օրինակի: Տիֆլիս, ի տպարանի Համբ. Էնֆիանեանց և ընկ., 1879:

2+311 էջ (14,5×10,5 սմ.): Արտատպութիւն Թեոդորայի 1861 թվի հրատարակութիւնից: Սկիզբը՝ «Զեկուցումն» հրատարակիչ Գաբրիել արք. Արապյանի կողմից:

Այլ տպ. — Մոսկվա, 1892 թ.:

Եղիշէի Պատմութիւն վարդանայ: Ըստ Անձեալեանց օրինակի: Մանօթութիւններով և հայ-ռուսերէն բառգրքով ի լոյս բնծայեց ուսուցիչ Լազարեան Ճեմարանի Արեւելեան Լեզուաց Խ. Յովհաննիսեանց: Մոսկուա, Տպարան Մկրտչի Բարխուդարեանի, 1892:

2+392 էջ (22×16 սմ.): Սկիզբը՝ հրատարակիչ «Յառաջարան»ը, էջ 1—6: Պատմութեան բնագիրը գրավում է 9—182 էջերը: Վերջում՝ «Մանօթութիւններ», էջ 183—240, «Հայոց Արշակունի թագաւորների և նախարարների հարաբերութիւնները», էջ 241—242 և հայ-ռուսերէն բառարան, էջ 243—391:

Առանձին բրոշյուրով՝

Յաւելում Եղիշէի Պատմութիւն վարդանայ ըստ Անձեալեանց օրինակի հայ-ռուսերէն բառգրքին: Խ. Յովհաննիսեանց: Մոսկուա, Տպարան Բ. Բարխուդարեանի, 1893:

35+9 էջ (22×16 սմ.): Վերջում՝ «Եղիշէի 1892 թ. տպագրութեան մեջ սպրդում փոփոխութիւններ», էջ Ա—Գ:

ԳՐԱԽՈՍ. ԵՎ ՔՆՆԱԴ. — «Երկու խօսք Պ. Խ. Յովհաննիսեանի «Եղիշէ»ի առթիւ»: Արձագանք, 1892, № 66: — ՍՏ. ՄԱԼԻՍՅԱՆՅ, Մուրեմ, 1892, էջ 758—769: — ԳՐ. ԽԱԼԻՍՅԱՆՅ, Մուրեմ, 1892, էջ 934—948: — ՍՏ. ՄԱԼԻՍՅԱՆՅ, Մշակ, 8 սեպտ. 1892, № 102: — FR. MÜLLER, Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, 1892, S. 179: — F. C. Conybeare, The Academy, 1893, August 12, № 1100, p. 135—136: — Է ՏԵԶԱ, Բազմալէզ, 1893, էջ 513—521:

Այլ տպ. — Վենետիկ, 1893 թ.:

Եղիշէի վարդապետի վասն վարդանայ և Հայոց պատերազմին: Ի Վենետիկ, ի Սուրբ Դադար, 1893 — ՌՅԽԳ:

425 էջ (10,5×6,5 սմ.): Պատմութեան բնագիրը գրավում է 5—390 էջերը: Վերջում՝ Միանձանց ճառը, էջ 391—407: Ունի «Ցանկ անուանց», էջ 409—425:

Այլ տպ. — Վենետիկ, 1902 թ.:

Եղիշէի վարդապետի վասն վարդանայ և Հայոց պատերազմին: (Ա. հրատ. Միքայել Գորթուզալի, Վենետիկ, 1902):

Այս հրատարակութիւնը տես հետևյալ աշխատութեան մեջ. «Եղիշէի վարդապետի վասն վարդանայ և Հայոց պատերազմի և

բննադատութիւնը Միքայէլ Փաշայի Փորթուգալ (Վենետիկ, 1902), էջ 159—445: Ունի ծանոթագրութիւններ:

Այլ տպ. — Վենետիկ, 1903 թ.:

Եղիշէի վարդապետի վասն Վարդանայ եւ Հայոց պատերազմին: (Բ հրատ. Միքայել Փորթուգալի, Վենետիկ, 1903):

Այս հրատարակութիւնը տես հետեւյալ աշխատութեան մեջ. «Եղիշէի վարդապետի վասն Վարդանայ եւ Հայոց պատերազմին եւ քննադատութիւնը Միքայէլ Փաշայի Փորթուգալ» (Վենետիկ, 1903), էջ 171—467: Ունի ծանոթագրութիւններ:

Այլ տպ. — Թիֆլիս, 1904 թ.:

Եղիշէի Պատմութիւն Վարդանանց: Ըստ Անձեալեանց օրինակի: Տիֆլիս, Արագածուիկ Մն. Մարտիրոսեանցի, 1904: (= Ղուկասեան մատենադարան, Ա):

296 էջ (18,5×12,5 սմ.): Սկիզբը Գաբրիել արք. Ալվազյանի զեկուցումով, էջ 5: Պատմութեան բնագիրը էջ 7—296:

Այլ տպ. — Թիֆլիս, 1912 թ.:

Եղիշէի Պատմութիւն Վարդանանց: Ըստ Անձեալեանց օրինակի: Թիֆլիս, էլեքտրատպ. օր. Ն. Աղանեանցի, 1912: (= Հրատարակութիւն Գ. Գալստեանի, № 70):

260 էջ (20×14 սմ.):

Այլ տպ. — Թիֆլիս, 1913 թ.:

Եղիշէի Պատմութիւն Վարդանանց: Ըստ Անձեալեանց օրինակի: Թիֆլիս, էլեքտրատպ. օր. Ն. Աղանեանցի, 1913: (= Ղուկասեան մատենադարան, ԺԱ):

276 էջ (19,5×13 սմ.): Արտատպւած Թիֆլիսի 1904 թվի հրատարակութիւնից: Սկիզբը Գաբրիել արք. Ալվազյանի զեկուցումով, էջ 5: Պատմութեան բնագիրը գրւում է 7—264 էջերը: Ունի «Յանկ յատուկ աւանանց», էջ 265—276:

Մենք վերեւ նշանակեցինք եւ նկարագրեցինք միայն այն հրատարակութիւնները, որ անձամբ տեսել ենք: Ուրիշների կողմից հիշատակւում են ուրիշ հրատարակութիւններ, որոնց մեծ մասի գոյութիւնը, սակայն, կասկածելի է: Այսպէս՝

1787 թ., Նոր-Նախիջևան. — Այս թվին Նոր-Նախիջևանի տպարանը դեռ չէր հաստատուել: 1789 թվին է, որ Պետերբուրգից այնտեղ տեղափոխվեց Գր. Խալաթյանի տպարանը, որը 1787 թվին իրոք լույս էր բնծայել Եղիշէն, բայց Պետերբուրգում, ինչպէս նշել ենք վերոտւում: Մեր կարծիքով, թյուրիմացութիւնը այստեղից է ծագել:

1813 թ., Կ. Պոլիս. — Եմիսրա հետ միասին՝

1816 թ., Կալկաթա. — Ձեռքով Անետեանի տպարանում, ըստ օրինակի տպագրելոյն ի Կ. Պոլիս 1813», հիշատակում է Միան-

սարյանը («Bibliographica caucasica et transcaucasica», St.—Petersbourg, 1874/76, էջ 519):

1825 թ., Վենետիկ. — Հիշատակում են Բ. Պատկանյանը («Библиографический очерк армянской исторической литературы», С. Петербург, 1872, էջ 31), Մ. Միանսարյանը («Bibliographica caucasica et transcaucasica», էջ 519) եւ ուրիշներ. բայց սխալ է: Վենետիկի առաջին տպագրութիւնը եղել է 1828 թվին:

1832 թ., Վենետիկ. — Հիշատակում է Բ. Պատկանյանը («Catalogue de la littérature arménienne», St.-Petersbourg, էջ 86. եւ «Библиографический очерк», էջ 31): Հավանաբար տա 1852 թվի վենետիկյան տպագրութիւնն է, որի տարեթիվը, ըստ երեւոյթին, շփոթմամբ «1832» են կարդացել, ինչպէս իրավամբ նկատել է Հ. Ա. Ղազիկյանը («Հայկական նոր մատենագիտութիւն», հտ. Ա, էջ 572):

1860 թ., Կ. Պոլիս:

1861 թ., Փարիզ. — Տպ. Արամյան:

1873 թ., Կ. Պոլիս. — Բ տպ. Գաֆաֆյան: Տեսել է Բաբգեն վ. Կոպեաներյանը («Եղիշէ», Վիեննա, 1909, էջ 4): Չեղբի տակ ունեցել է նաեւ Գարեգին սարկ. Հովսեփյանը (Հայկ. ՍՍՏՈ Պետ. Մատենադարան, անհատական արխիւ, թղթապանակ 93, վավերագիր № 1):

Տպագիր հատվածներ Վարդանանց Պատմութիւնից.

1. Բաղմաթիւ եւ ընդարձակ հատվածներ, տե՛ս Կ. Կոստանյանց, «Հիստաժք բանից նախնի պատմագրաց Հայոց: Պատմութիւն ժամանակաց մարզպանութեան ի Հայս», մասն Ա, գիրք Ա (Վիեննա, Buchdruckerei von W. Heinrich, 1877):

2. Բ Գլուխը եւ Բ գլխից «Վասն խոստովանող աշակերտաց» հատվածը, տե՛ս՝ «Ընտիր հատուածք քաղեալք ի գրոց նախնի եւ արդի մատենագրաց Հայոց» (Մոսկվա, 1849), էջ 74—105:

3. Ա, Բ, Զ, Է եւ Ը գլուխներից հատվածներ, տե՛ս՝ «Ընտիր էջեր հայ գրականութեան, հնագույն ժամանակներից մինչև մեր օրերը», խմբագրութեամբ Գրիգոր Հրաչյայի եւ ուրիշների (Երևան, Հայկական ՍՍՏՈ Պետական Հրատարակչութիւն, 1946), էջ 153—162:

Հայկ. ՍՍՏՈ Պետ. Մատենադարանի արխիւներում (Անհատական արխիւ, թղթապանակ 93, վավերագիր № 1) այժմ պահւում են Գաբրիել Սարկ. Հովսեփյանի այն ձեռագիր աշխատանքները, որ նա ժամանակին կատարել է Եղիշէի քննական հրատա-

րակությունը պատրաստելու նպատակով, «Պատմագիրք Հայոց» մատենաշարի համար Այս աշխատանքները բաղկացած են բազմաթիվ տետրերից, որոնց մեջ էջմիածնի Մատենադարանի 12 ձեռագիր օրինակներ համեմատված են խմբերով և կամ առանձին ձեռագրեր՝ իրարու հետ:

Համեմատված ձեռագրերն են.

1645	4 = 1687 = Ա
1643	= 1685 = Բ
1641	= 1683 = Գ
	= 611 = Դ
1625	= 1667 = Ե
1615	= 1657 = Զ
511	= 524 = Է
1644	= 1686 = Ը
1620	= 1662 = Թ
1345	= 1381 = Ժ
	1660 = ԺԱ
	1661 = ԺԲ

Գարեգին Սարկավագի կատարած համեմատության աշխատանքները թեև անավարտ են, բայց այնուամենայնիվ կազմում են այն թանկագին մատերիալը, որը պիտի անպայման հաշվի առնվի ապագային նդիշեի գիտական հրատարակության համար: Արխիվներում պահված է նաև նդիշեի 1879 թվի թիֆլիսյան հրատարակության այն օրինակը, որ փրեն հիմք է ընտրել Գարեգին Սարկավագը իր համեմատությունների համար և որի վրա բազմաթիվ նշումներ ունի կատարած (Անհատական արխիվ, թղթապանակ 94, վավերագիր № 26):

Գարեգին Սարկավագը, իր այս աշխատանքների հիման վրա, 1892 թվին սկսել էր տպագրել վերոհիշյալ ձեռագրերից շորսի համեմատությունը, որը սակայն չարմնակվեց:

ԱՇԽԱՐՀԱՐԱՐ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Թարգմանություն Մարտիրոս Սիմեոնյանցի.

Նդիշե վարդապետի պատմությունը վարդանի եւ հայոց պատերազմի համար: Շքեղառեստ Յովհաննես Բ. Քաթանեանցի ծախքով: Մոսկվա, Լազարեանց ճեմարանի տպարանում, 1863:

Է—ԽԸ + 15—257 էջ (16×11 սմ.): Պատկերազարդ: Թարգմանչի յառաջաբանըով: Պատմության բնագիրը գրավում է 15—245 էջերը: Վերջում՝ Միանձանց ճառի թարգմանությունը, էջ 247—257:

2. Թարգմանություն Հայրապետ Ղուկասյանցի.

Նդիշեի պատմությունը վարդանի եւ հայոց պատերազմի համար: Թարգմանեց Հ. Ղուկասեանց: Թիֆլիս, տպարան «Արօր» Տ. Նազարեանի, 1891:

259 + 15 էջ (18×12,5 սմ.): Սկիզբը՝ Թարգմանչի «Յառաջաբան»ը, էջ 3—6: Բնագիրը գրավում է 9—259 էջերը: Վերջում՝ «Մանօթութիւններ», էջ 1—15:

ԳՐԱԽՈՍ. ԵՎ ՔՆՆԱԴ.— ՄԿՐՏԻԶ ՂԱԶԱՐՅԱՆՑ, Մուրհ, 1891, էջ 1390—1397; —ՍՏ. ՄԱԼԽԱՍՅԱՆՑ, Մուրհ, 1892, էջ 135—148; —Հ. Հ. Տ(ԱՇՅԱՆ), Հանդէս ամսօրեայ, 1892, էջ 117—120; — ԲԺ. ԱՐԱՄՅԱՆ, Նոր-Ղար, Թիֆլիս, 1891, № 171 և 172:

3. Թարգմանություն Գյուլում քահ. Աղանյանցի.

Նդիշե: Վարդանանց պատմություն: Թարգմանեց Գիւլում Աղանյանց ա. ք.: Թիֆլիս, Էլէքտրատիպ օր. Ն. Աղանյանի, 1911:

1 թերթ + 270 էջ (18,5×13,5 սմ.): Սկիզբը կա «Ներու խոսք Թարգմանչի կողմից, թերթ 1: Ունի ընդառույց ծանոթագրություններ:

ԳՐԱԽՈՍ. ԵՎ ՔՆՆԱԴ.— Ս. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, Հովիտ, Թիֆլիս, 2 տարի, 1911, էջ 190—191, 332—334, 381—382, 395—397, 412—414, 459—462 և 636—638:

4. Թարգմանություն Հ. Վարժապետյանի.

Աշխարհաբար Նդիշեի վարդանանց պատմությունը: Թարգ. Հ. Վարժ.: Ա տպագրութիւն: Կ. Պոլիս, Տպագրութիւն Մանուկ Յ. Գօշուհեան, 1911:

204 էջ (18×12 սմ.):

5. Թարգմանություն, երվանդ Տեր-Մինասյանի.

Նդիշեի վարդանանց պատմությունը: Թարգմանությամբ, ներածական ուսումնասիրությամբ և ծանոթագրություններով Պրոֆ. դ-ր Ե. Տեր-Մինասյանի: Հայպետհրատ, Երևան (1946): (=Հայ պատմագրների մատենաշար: Երրորդ գիրք: Նդիշե: Հայպետհրատ, Երևան):

322 էջ (20,5×14,5 սմ.): Սկիզբը՝ Թարգմանչի «Ներածություն»ը, էջ 5—95: Բնագրի թարգմանությունը գրավում է 97—258 էջերը: Վերջում՝ «Մանօթագրություններ», էջ 259—312, և «Գահնամակ», էջ 313—315: Ունի «Հատուկ անունների ցանկ», էջ 316—322:

6. Բազմաթիվ և ընդարձակ հատվածների թարգմանություն, տես՝ Կ. Կոստանյանց, «Հիսուսածք Հայոց հին պատմագրների խօսքերից», մասն Ա, գիրք Բ (Վիեննա, 1877):

Նույնի Բ տպ. Տիֆլիս, տպարան Մ. Շաբաձի, 1894:

(Շարունակելի)